

DOCIEKANIA FILOZOFICZNE

(Community of Inquiry / Philosophy for Children)

Czym jest ta metoda?

Dociekania filozoficzne to strukturalny proces wspólnego myślenia, w którym uczniowie samodzielnie formułują pytania, analizują argumenty, rozważają różne perspektywy i uczą się refleksyjnego dialogu.

Celem nie jest znalezienie jednej poprawnej odpowiedzi, lecz rozwijanie samodzielnego, krytycznego i odpowiedzialnego myślenia.

Pytanie i niewiedza są punktem wyjścia, nie deficytem.

Czym dociekanie filozoficzne NIE jest

- Nie jest debatą „za i przeciw” z wyznaczonym zwycięzcą.
- Nie służy przekonaniu innych do własnego stanowiska.
- Nie polega na odgadywaniu tego, co „chce usłyszeć” nauczyciel.
- Nie kończy się wspólnym „słusznym” rozwiązaniem.
- Nie jest swobodną pogadanką bez struktury.

Metodyka – etapy zajęć

Etap 0. Przygotowanie nauczyciela (przed lekcją)

Cel: Zapewnić warunki, w których możliwe jest autentyczne wspólne myślenie.

Organizacja: Wybierz temat z autentycznym napięciem etycznym. Przygotuj bodziec (tekst, obraz, filmik). Ustaw krąg. Przygotuj karteczki, tablicę i zasady dialogu.

Etap 1. Rozgrzewka i budowanie wspólnoty (5–7 minut)

Cel: Przesunąć uczniów z trybu „szkolnego” na tryb wspólnego myślenia.

Organizacja: Nauczyciel siada w kręgu razem z uczniami. Przeprowadza krótką rozgrzewkę (pytanie o intuicję moralną lub konsekwencje zasady).

Etap 2. Bodziec (4–6 minut)

Cel: Dać uczniom wspólny, kontrowersyjny punkt odniesienia.

Organizacja: Przedstaw bodziec powoli. Zachowaj 30–60 sekund ciszy. Zapytaj: „Co Was najbardziej zastanowiło?”

Etap 3. Generowanie pytań przez uczniów (5–8 minut)

Cel: Uczniowie samodzielnie formułują pytania filozoficzne.

Organizacja: Rozdaj karteczki. Uczniowie zapisują pytania indywidualnie. Pytania są odczytywane i zapisywane w widocznym miejscu. Żadne pytanie nie jest oceniane.

Etap 4. Wybór pytania centralnego (2–4 minuty)

Cel: Skupić grupę na jednym pytaniu o wysokim potencjale myślowym.

Organizacja: Głosowanie (każdy ma dwa głosy) lub wybór wstępny przez nauczyciela + głosowanie. Pytanie centralne zapisz na tablicy.

Etap 5. Dociekanie (15–25 minut) – najważniejszy etap

Cel: Wspólna, pogłębiona analiza pytania centralnego.

Rola nauczyciela:

Facylitator – nie podaje odpowiedzi. Zadaje pytania pogłębiające i stosuje narzędzia dociekan filozoficznych, np.:

Continuum (Kontinuum) – Czy to jest zawsze prawda, czy tylko czasami? Gdzie na skali byś to umieścić: "zawsze – czasami – nigdy"?

Multiple Perspectives (Wiele perspektyw) – Jak na to patrzy ktoś inny? Co powiedziałaoby dziecko, dorosły, bogaty, biedny, ktoś z drugiego końca świata?

Distinguishing (Rozróżnianie) – Czy te dwie rzeczy to to samo, czy jednak coś je różni? Czym się różni X od Y?

Criteria (Kryteria) – Po czym poznajemy, że coś jest prawdziwe, dobre, sprawiedliwe? Co musi być spełnione, żebyśmy mogli tak powiedzieć?

Counterexamples (Kontrprzykłady) – Czy możesz podać przykład, kiedy to NIE działa? Czy zawsze tak jest, czy znasz wyjątek?

Zasady dialogu: Słuchamy uważnie • Budujemy na wypowiedziach innych • Szanujemy różne opinie • Mówimy jasno • Mamy prawo zmienić zdanie.

Etap 6. Refleksja metakognitywna (5–7 minut)

Cel: Uczniowie zastanawiają się, jak myśleli.

Organizacja: Zadaj 2–3 pytania, np.: Czy Wasze stanowisko się zmieniło?, Co było najtrudniejsze?, Czego dowiedzieliście się o własnym myśleniu?

Etap 7. Zakończenie (3–5 minut)

Organizacja: Runda zdań lub krótka praca pisemna (2–3 zdania). Można zapowiedzieć kontynuację tematu.

Najczęstsze trudności i jak sobie z nimi radzić

Uczniowie czekają na „dobrą odpowiedź” nauczyciela → Powtórz: „Nie ma jednej słusznej odpowiedzi – szukamy lepszego rozumienia.”

Rozmowa dryfuje w anegdoty → Wróć do pytania centralnego: „Jak to łączy się z naszym pytaniem?”

Kilka osób dominuje → Użyj rundy lub poproś o opinię osób, które jeszcze się nie wypowiedziały.

Cisza → Nie wypełniaj jej. Powiedz: „Cisza oznacza, że ktoś myśli – dajmy sobie chwilę.”

Ramowy czas trwania lekcji

Etap 1: 5–7 min • Etap 2: 4–6 min • Etap 3: 5–8 min • Etap 4: 2–4 min • Etap 5: 15–25 min • Etap 6: 5–7 min • Etap 7: 3–5 min

Razem: 45–60 minut

Bibliografia

Książki:

- Pobjewska, Anna (2019). *Edukacja do samodzielności. Warsztaty z dociekań filozoficznych. Teoria i metodyka*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Krzywoń, Łukasz (2019). *Filozofuj z dziećmi*. Lublin: Wydawnictwo Academicon.
- Krzywoń, Łukasz (2021). *Filozofuj z dziećmi 2. 100 pomysłów na dociekania filozoficzne*. Lublin: Wydawnictwo Academicon.

Materiały online:

- Płaziak-Janiszewska, Alina (i in.). *Uczyć lepiej – Filozofia na wyciągnięcie ręki*. ODN Poznań. Dostęp online: <https://ul.odnpoznan.pl/inspiracje-metodyczne-3>
- *Filozoficzne dociekania z dziećmi*. Portal Etyka w Szkole. Dostęp online: <https://www.etykawszkole.pl/baza-wiedzy/artykuly/343-filozoficzne-dociekania-z-dziecmi--propozycja-dla-uczniow-i-nauczycieli>
- UNESCO (2020). *Filozofia dla dzieci*. Dostęp online: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373403_pol